

NOBILITACE A NOVÁ ŠLECHTA V ČESKÝCH ZEMÍCH V 18. STOLETÍ

Výběrový seminář

Jiří Brňovják
Katedra historie & Centrum pro
hospodářské a sociální dějiny
Ostravská univerzita v Ostravě
jiri.brnovjak@osu.cz

MOŽNOSTI ZISKU ŠLECHTICKÉHO TITULU V ČESKÝCH ZEMÍCH

- Narozením, adopcí, přenesením, rozšířením
- Osobní šlechtictví spojené s vysokým církevním úřadem (knížecí tituly): metropolitové v Gorici, Salcburku, Vídni, Brixenu, Lavantu, Tridentu), od 1588 olomoučtí biskupové, od 1603 pražští arcibiskupové, 1348 abatyše u sv. Jiří na Hradčanech, 1706 představené dámského šlechtického ústavu Svatých andělů na Novém Městě pražském
- Panovnickou milostí
  - Proprio motu
  - Na základě podání žádosti
  - Systematické podmínky
    - Vojenské šlechtictví (1757) - Militäradel
    - Vojenský řád Marie Terezie (1757)
    - Civilní záslužné řády (uherský Řád sv. Štěpána 1764, Leopoldův řád 1808, Řád Železné koruny 1816 - § 21) = Ordensadel

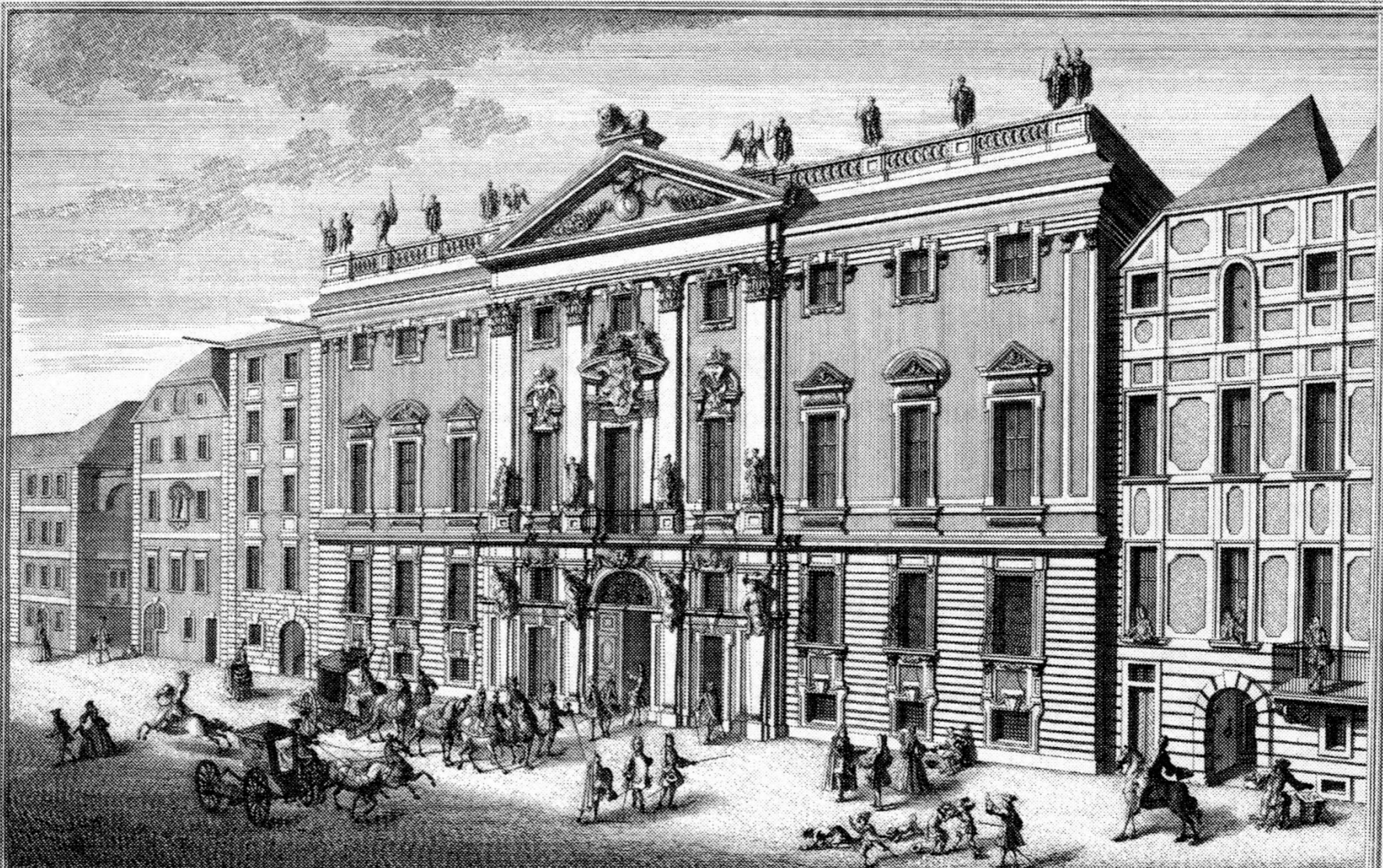
→

- Na základě úřední nezbytnosti – inkolátní pragmatiky pro katolické duchovenstvo z let 1713, 1746 a 1747

ZTRÁTA ŠLECHTICTVÍ

- Vyměněním rodu v mužské (dědické) linii, tj. po meči
- Provdání šlechtičny za nešlechtice
- Neoprávněným vystěhováním ze země (1823–1867)
- Soudním odnětím na základě odsouzení za těžký zločin a odsouzení k smrti nebo těžkému žaláři (podvod, krádež, zpronevěra, dezerce, smilstvo, kuplířství, urážka císařského majestátu)

- Nobilitace mužů a žen
- Nobilitace nekatolíků a tzv. slezský inkolát
- Nobilitace židů / Židů (Jakub Bassevi 1622, Jáchym Popper 1790)

Prospectus CANCELLARIÆ BOHEMICÆ in platea Wipplagiana.

Prospect der Königl. Böhmischen Cancellery in der Wipplinger-Strassen.

Formální podmínky k dosažení nobilitace

Prosté šlechtictví:

(prostý šlechtic)

- zásluhy (úřední, fiskální, vojenské)
- manželský původ
- šlechtičtí příbuzní

„Stavovský“ titul:

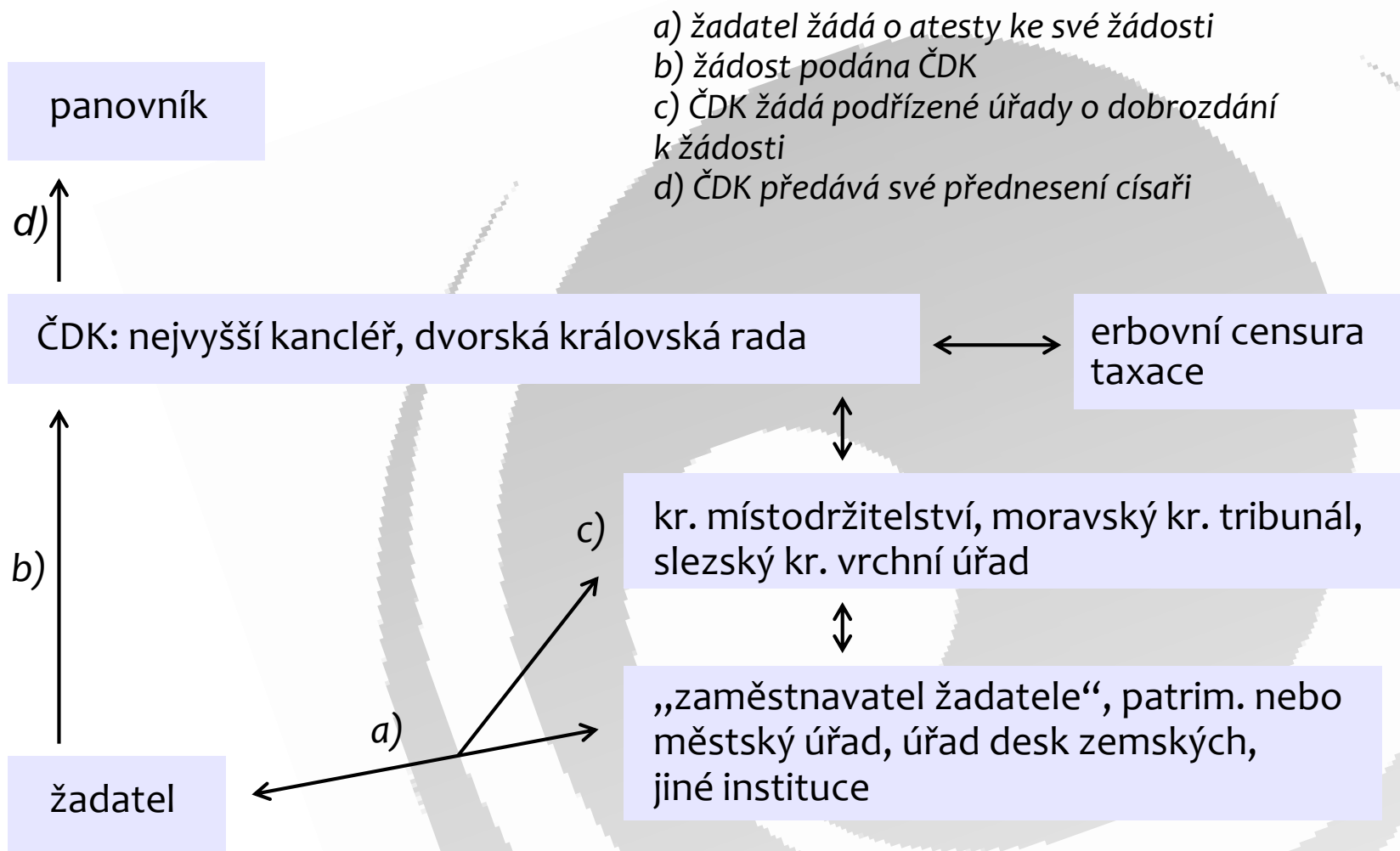
(rytíř, svobodný pán, hrabě)

- zásluhy (úřední, fiskální, vojenské)
- manželský původ
- jistá míra urozenosti (prosté šlechtictví)
- šlechtičtí příbuzní
- dostatečný majetek
- nemožnost nestavovského způsobu obživy

PRŮBĚH NOBILITAČNÍHO ŘÍZENÍ

- Úřední proces
  - Podání žádosti u České dvorské kanceláře, doplněné o přílohy: atestace, erbovní návrh; dvorský agent
  - Přijetí žádosti, presentační datum, konklusum
  - Příp. vyžádání posudku od příslušného nejvyššího zeměpanského úřadu
  - Taxace a erbovní censura
  - Vyhotovení přednesu ČDK
  - Schválení přednesu císařem (*Placet...*), datum nobilitace (*Recepi*, zaplacení tax)
- Expedice
  - Vyhotovení konceptu nobilitačního diplomu, blason vytvořen podle schváleného erbovního návrhu
  - Vyhotovení originálu nobilitačního diplomu
  - Odeslání originálu nobilitačního diplomu a tzv. intimací (oficiálních oznámení ČDK pro nejvyšší zeměpanské úřady)

Interakce – pohyb písemností

Erbovní censura (1)

JUNGWIRTH, 1730.

1

Quod projectum supplicantis ex Cancellaria Archiducali austriaca per diploma concessum sit, non est meum amplius censurare. Ceterum tamen Insigne hoc exorbitans est pro statu supplicantis, tum quod figurat, tum quod solum pectorale: cum vero non semel factum sit, quod similia Insignia ex speciali gratia fuerint concessa, hinc dependet a resolutione ac decisione Inlyti Regij Consily, an supplicanti, citra consequentiam, hoc quoque Insigne concedere velit.

Guil: o-Kelly supptiffa

2

Insigne hoc in quibusdam est exorbitans; cum vero similia Insignia quandoque admissa fuerint projectum ut factum alienum, seu alterius Cancellarij, nunc Inlyti Regij Consily est super hoc decretum
G. o-Kelly supptiffa

Jan Petr von Jungwirth

člen vídeňské obchodnické rodiny, cís. rada a přisedící obchod. soudu (ve Vídni?)

rytířský stav s inkolátem 1734

1. Původní žadatelův erb, udělen 1730 při povýšení do prostého šlechtického stavu pro Říši a rakouské dědičné země
2. Erbovním censorem upravený erb, udělen 1734

Erbovní censura (2)

Vincenc Antonín Pilati von Thasul
cís. rada dvorské komory
stav svobodných pánů s inkolátem 1738

1. Původní rodový erb (Lit. G)
2. Žadatelův erbovní návrh (Lit. H)
3. Schválení návrhu erbovním censorem Williamem O'Kellym

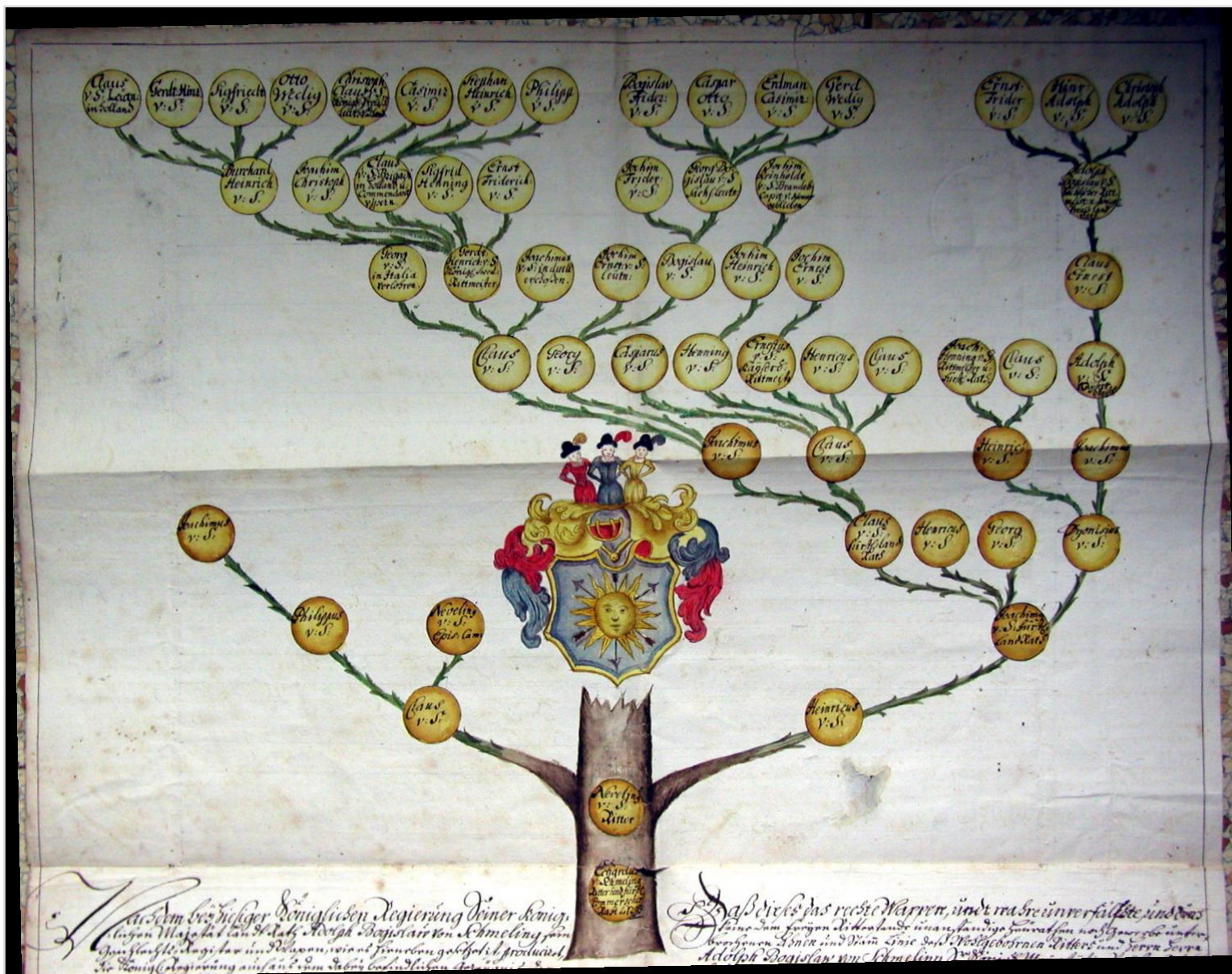
Přílohy k žádosti (1): doklad o manželském původu

Arnošt Gottlieb von Förster, slezský podnikatel, a Jan Jindřich von Förster, voják rytířský stav s inkolátem 1739

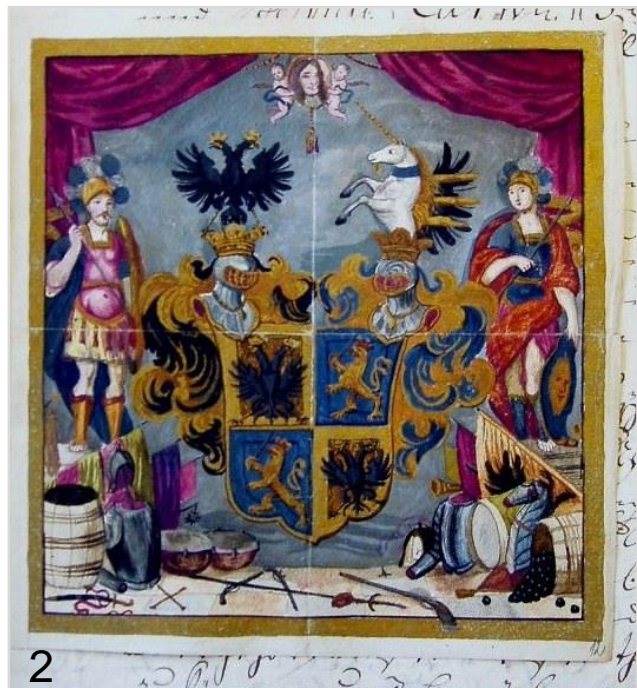
Přílohy k žádosti (2): genealogie

Adolf Bogislav von Schmelling, pomořanský šlechtic, slezský inkolát 17. 2. 1727

Přílohy k žádosti (3): kopie nobilitačních diplomů předků

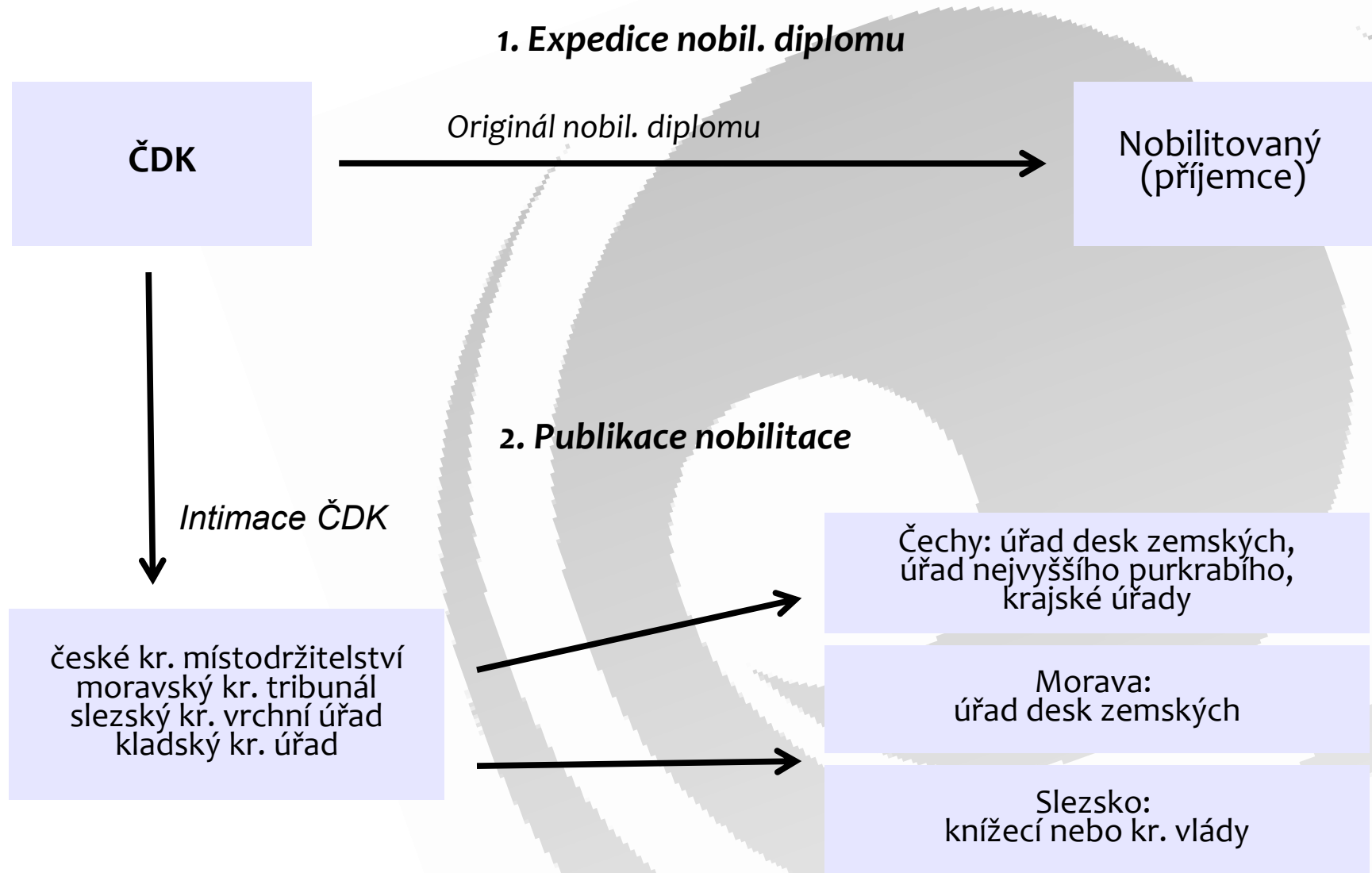
1. Kristián A. Buntsch
moravský zemský advokát
rytířský stav s inkolátem 1720

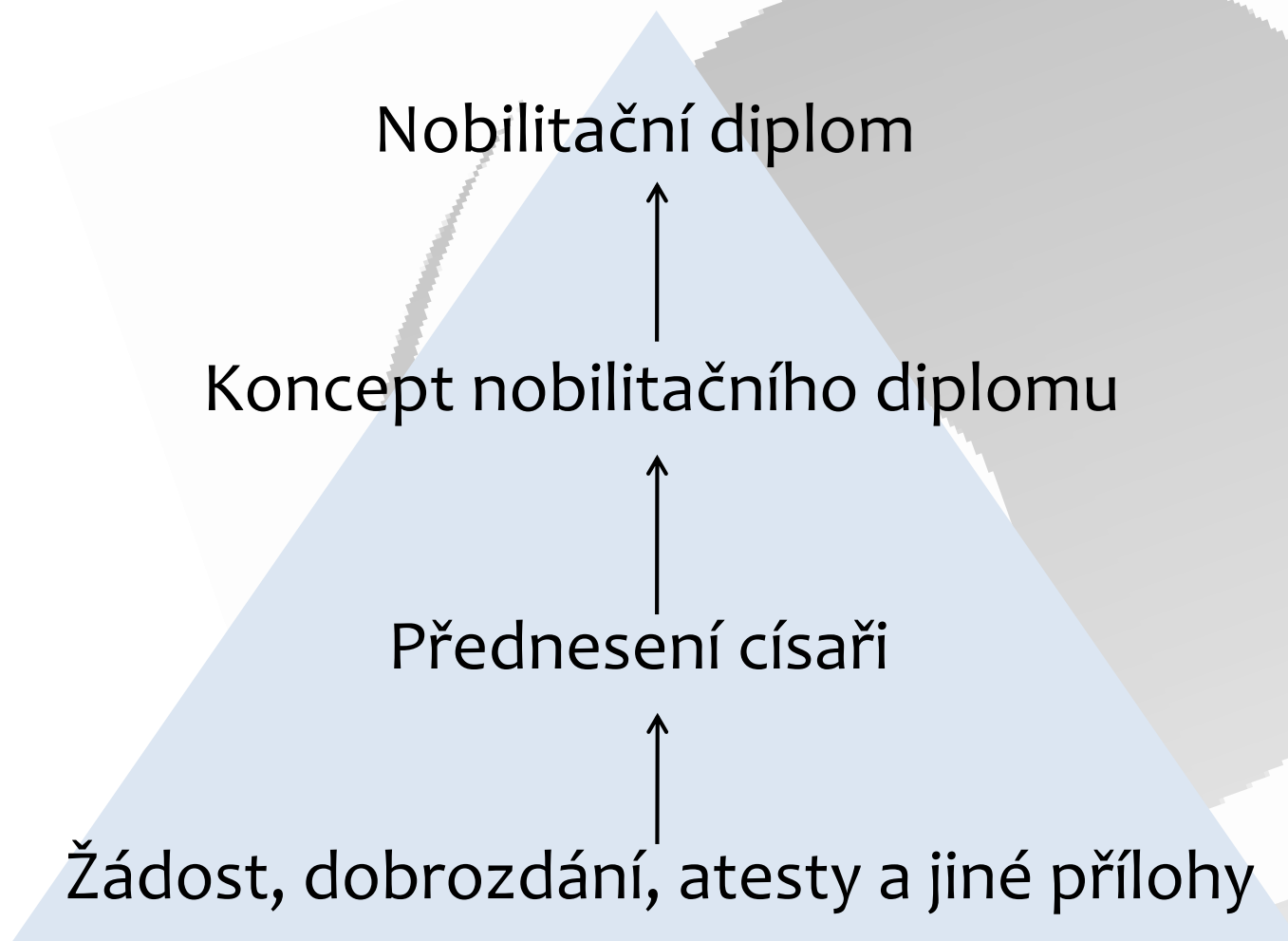
2. Leopold, Ferdinand a Josef von
Longueval
inkolát ve stavu svobod. pánů 1739

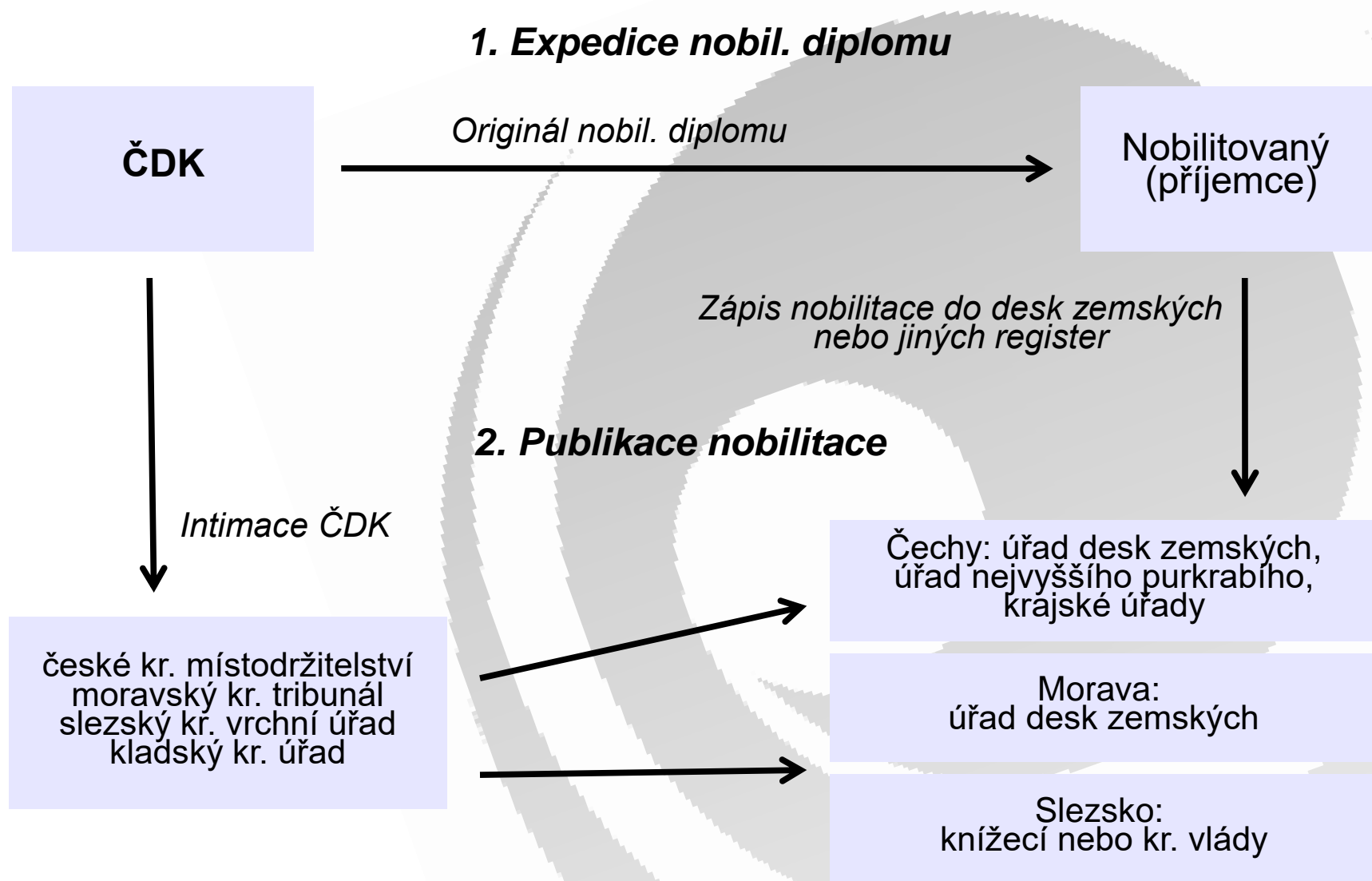
Expedice nobilitačního diplomu, intimace nobiletace

Informační hodnota písemností nobilitačního spisu

Expedice nobilitačního diplomu, intimace nobilitace

Písemnosti nobilitačního spisu (viz foto)

- Žádost / suplika
- Atesty
- Přednesení kanceláře
- Koncept nobilitační listiny
- Koncept inkolátní listiny
- Koncept kancelářské (dvorské) intimace o nobilitaci
- Koncept kancelářské (dvorské) intimace o inkolátu

Nobilitační listina – libel (1)
Dále viz foto

PROVENIENČNÍ ZNAKY LISTIN ČESKÉ DVORSKÉ KANCELÁŘE

Česká velká znaková pečeť
Podpisy personálu ČDK
Provenienční formulářové obraty

Děkuji za Vaši pozornost!

Jiří Brňovják